

2002ko iraila

SEI KULTUR ELKARTEA

Anoetako
Euskararen Kale
Erabileraren Neurketa

***2001eko urrian
egindako neurketa***

ANOETAKO EUSKARAREN KALE ERABILERAREN NEURKETA

1	Sarrera	3
1.1	Erabilera neurtzearen beharra.....	3
1.2	Euskal Herriko Neurketa.....	3
1.3	Erabilera datuen garrantzia herri mailako hizkuntza planifikazioan.....	4
2	NEURKETA nola egin dugun	5
2.1	Neurketa egunak eta orduak	5
2.2	Aztertutako zonaldeak eta neurketarako ibilbideak	5
2.3	Neurketarako metodologia	5
3	Neurketaren EMAITZAK	8
3.1	Emitza orokorrak	8
3.2	1993-2001 alderaketa (erreferentzia mailan soilik)	8
3.3	Adin taldekako emaitzak.....	9
3.4	Neurketa egunen arabera emaitzak	10
3.5	Generoaren arabera emaitzak.....	11
3.6	Haurren presentziaren eragina.....	11
4	Hizkuntza GAITASUNA eta BILAKAERA herrian	13
4.1	Anoetako ezagutza (96)	13
4.2	Ezagutzaren bilakaera.....	14
4.3	Adin taldekako ezagutzaren bilakaera.....	15
5	Emitzen AZTERKETA ETA ESANAHIA	17
5.1	Espero daitekeen erabilera: kontzeptuaren azalpena	17
5.2	Erabilera erreal eta espero daitekeen erabilera	18
5.3	Eskualdeko, probintziako eta Euskal Herriko datuekiko alderaketa	20
6	Datozen urteetarako BEGIRA Prospekzioa (2001-2011)	22
7	ERANSKINAK	24
7.1	<i>Txillardegiren</i> eredu matematikoa eta erabilera isotropiako.....	24
7.2	Neurketa arauak eta oharrak.....	29
7.3	Fitxak	32
7.4	Emitza orokorrak	37

1 SARRERA

1.1 Erabilera neurtzearen beharra

Euskararen egoera ona den edo txarra den, hobera doan edo okerrera doan galdetzen digutenean, askotan ez dugu jakiten nola erantzun, eta sarri erantzuna bera oso modu subjektiboan ematen dugu. Zentzu honetan, gero eta garrantzitsuagoa zaigu euskararen egoera eta bilakaera modu objektiboan baloratzeko aukera ematen diguten datuak izatea, eta datu horien artean bada bat herriko **euskararen errealitatea adierazteko funtsezkoa dena: kalean erabiltzen den euskararen neurketa**, hain zuzen ere.

Badira beste hainbat datu (erroldako ezagutza datuak, ikastetxe eta euskaltegiakotako matrikulazio datuak...) herriko hizkuntza egoera ezagutzeko baliagarri direnak. Hala ere, herrian euskararen normalizaziorako ahaleginen ondorioak eta denborarekin ematen diren aldaketak eguneroko erabileran islatzen dira; gure herriko esparru ezberdinetan, besteak beste, herriko kaleetan. **Kale erabileraren neurketak, hortaz, errealitate horren berri ematen digu modu zuzen eta objektibo batean.**

Kontuan izan behar dugu, hizkuntza egoerari buruz ematen diren datu gehienak, oro har, hiztunek inkestetan aitorturiko datuak direla (erroldakoak, inkesta bidezko ikerketak, etab.). Hau horrela da, besteak beste, erabilera modu errealean neurtzea ez delako erraza izaten. **SEI elkarteak egindako neurketak kalean behaketa zuzenaren bidez lorturiko datuak eskaintzen dizkizue.** Horretarako, gainera, **oinarri metodologiko sendoa dugu.** Gaur egun SEI elkarte arduratzen da Euskal Herri mailan Kale Erabileraren Neurketa egiteaz eta horrez gain zenbait udalerritan ere egin ditugu honen antzeko neurketak (esate baterako, 2001ean 25 bat herritan burutu ditugu neurketak).

1.2 Euskal Herriko Neurketa

Anoetan egin dugun Kale Erabileraren Neurketaren **oinarri metodologikoa Euskal Herri mailan egiten den neurketan garaturikoa da**, baina kasu honetan herriko berezitasunetara egokituta.

Euskal Herriko Kale Erabileraren Neurketa Orokorra 1989. urtean egin zen lehen aldiz eta geroztik lau urtez behin errepikatu da: 1993an eta 1997an. Neurketa horretan Euskal Herriko 5.000 biztanletik gorako herri guztietan eta hemendik beherako batzuetan egiten dira neurketak. Orotara 250.000 hiztunetik gora behatzen dira kalean hizketan. 1998an EKB desagertu ondoren, **SEIk hartu du bere gain Neurketa Orokorra egitearen ardura** eta pasa den azaroan bertan egin genuen IV. Neurketa, 2001. urteari zegokiona. Modu horretan, beraz, **SEIk orain arteko neurketen oinarri metodologikoa eta esperientzia jaso du, eta oinarri kontrastatu hau erabiliz egin dugu Anoetako neurketa ere.**

1.3 Erabilera datuen garrantzia herri mailako hizkuntza planifikazioan

Kale Erabileraren datua funtsezkoa da herri mailan hizkuntza errealitatea ezagutu edota planifikatu nahi duen edonorentzat. Euskararen aldeko sustapen lan bat aurrera eramanez ahal izateko baliabideak mugatuak izan ohi direnez, beharrezkoa zaigu premiarik larrienak zein diren ezagutzea, lehentasunak finkatzea eta ondoren horiengan eragiteko ekimenak martxan jartzea.

Neurketak, besteak beste, adin talde bakoitzak kalean euskara zenbat erabiltzen duen esaten digu, eta horrek **asko errazten digu ondoren lehentasunak non dauden identifikatzeko**. Gainera, Kale Erabileraren neurketak maiztasun batekin eginez gero (urtero, bi urtez behin...), urtetik urtera ematen den bilakaera ezagutu ahal izango dugu, eta modu horretan herrian ematen diren hizkuntza aldaketak gertutik jarraitu ahal izango ditugu.

Alde horretatik, **2001eko hau Kale Erabileraren Neurketan** herri mailan egiten den lehen neurketa izanik, ezingo ditugu datuak aurreko urtekoekin alderatu eta dagokion interpretazioa egin. EKBk egindako Euskal Herri mailako neurketetan, 1989an eta 93an Anoetan neurketak egin zituen (97an ez). Neurketa hauetan jasotako lagina, ordea, nahikoa zen neurketa nagusirako, baina ez herri mailako neurketa gisa hartzeko. Hori horrela, ez da egokia datu hauek bilakaeratzat hartzea, baina aurretik dugun datu bakarra denez¹, 2001eko emaitza orokorra 93ko emaitza orokorarekin alderatuko dugu, erreferentzia mailako balioa emanaz (ikus txosteneko 3.2. atala). Aurtengo neurketarekin, hortaz **herri mailako lehen datua finkatu dugu eta datozen urteetan datuak jaso eta konparatu ahal izateko lehen urratsa eman dugu**.

¹ 1989ko neurketan ere Anoetako datuak jaso ziren, baina kasu honetan datu orokorra dakigu soilik (neurtutako erabilera: % 43,7) baina ez dugu informaziorik laginaren eta ibilibidearen inguruan eta hortaz nahiago izan dugu datua kontuan ez hartu.

2 NEURKETA NOLA EGIN DUGUN

2.1 Neurketa egunak eta orduak

Anoetan euskararen Erabileraren Kale Neurketa 2001eko urrian burutu da: hilaren 24an (asteazkena), 26an (ostirala) eta 27an (larunbata).

Guztira ondorengo koadroan dituzuen lau neurraldiak egin dira:

➤ Urriaren 24a, asteazkena,	17:00-20:00
➤ Urriaren 26a, ostirala,	10:00-12:00
➤ Urriaren 26a, ostirala,	18:00-21:00
➤ Urriaren 27a, larunbata,	11:00-13:00

2.2 Aztertutako zonaldeak eta neurketarako ibilbideak

Neurtu eta aztertutako **ibilbidea hirigunea izan da**, beti ere ahalik eta hiztun kopuru adierazgarrienak eta kalerik jendetsuenak biltze aldera.

Hori honela, kale neurketa ibilbide honetan zehar burutu da, aipatu hiru egunetan:

- Billabona-Anoeta pasealekutik Errota aldera eta Apeadero aldera.
- San Juan kalea hartu eta, bidegurutzean buelta hartuta, Bidegain pasealekutik itzuli (dendak dauden ertzetik) Eliz-aurrera.
- Herriko plaza, Alkartasuna pilotaleku ingurua eta San Juan Batailatzailea eliza ataria (jolaslekua).
- Hortik Kale Berrira, jarraian Sortalde kalera eta bidegurutzean Iturburu kale aldera hartu eta Solkorre kaletik aurrera jarraitu.
- Isasti kalea, Hozpel kalea eta Etxaburu kalea igaro ondoren, San Juan kaletik Idiakaitz kalera eta ondoren, Goiz-Argi ingurutik berriro ere Billabona-Anoeta pasealekura.

2.3 Neurketarako metodologia

Arestian aurreratu dugun moduan, ibilbidearen nondik norakoa zehaztu eta definitzerakoan irizpide nagusia herriko kalerik jendetsuenak biltzea izan da: plaza inguruak, parkeak, geltokiak, salerosketa kaleak, etab. Ibilbidearekin batera, neurketarako egunak eta orduak ere definitu ditugu, eta hauen hautaketan gure helburua herriko biztanle guztiak (potentzialki behintzat) neurtu ahal izatea izan da, alegia, hautatutako egun eta orduetan herritar guztiak izatea estatistikoki neurtuak izateko aukera.

Neurtzaileak

Kale neurketa hauek egiteko parte hartu duen neurtzailea Naiara Blanco Iraola herritarra izan da. Neurtzaile honek neurketa honetarako beharrezko formazioa jaso du SEI elkartearen eskutik, eta bertako irizpideei jarraiki bildu ditu behatutako errealitateari buruzko datuak.

Behaketa zuzena

Neurtzaile honen ikerketa metodologia behaketa zuzena izan da. Hau da, hiztunak neurketaren momentuan erabiltzen duen hizkuntza jaso du zuzenean, ezertxo ere galdetu gabe. Honela, neurtzaileak ibilbidean zehar topatzen duen jendeak darabilen hizkuntza jaso du, horretarako espreski prestatutako fitxetan (ikus 3. eranskina).

Hiztunek, bada, ez dakitenez behatuak direnik, neurtzaileak hiztunaren joera naturala jaso du. Beraz, inkestaren bidez jasotako datuen subjektibotasuna baztertzen da, eta horrela emaitza fidagarriagoak lortzen dira.

Elkarrizketa hizkuntza

Ezaugarri metodologikoen artean aipatu beharreko beste bat honakoa da: neurtzen duguna, **norbanakoaren hizkuntza baino, taldeko elkarrizketa hizkuntza** dela. Kaleko erabileraz ari garela, elkarrizketak dira behatu eta zenbatzen ditugunak, eta elkarrizketok beti dira bi lagun edo gehiagoren artekoak (ezinbestean). Ondorioz, talde batean elkarrizketa bat behatzen dugunean, **une horretan hizketan ari denaren hizkuntza** hartzen dugu kontuan talde osoarentzat, suposatuz une horretan hizkuntza horretan ari badira, beste batean ere horrela ari direla, eta aldi berean suposatuz taldeko hiztun hori izan beharrean beste bat balitz hizketan ari dena, neurtu dugun hizkuntza berean egingo lukeela.

Kale erabileraren neurketa izanik, hiztun talde bakoitza une labur batean baino ez dugu behatzen, eta ondorioz metodologia honekin ezin dugu taldeko kide bakoitzaren jokaera ezagutu. Dena den, hau horrela egiteko oinarri metodologikoak sendoak dira. Kanean behatzen ditugun hiztun taldeek hizkuntza jokaera finkatua izaten dute eta hau oso gutxitan aldatzen da. Neurtzen ditugunak kasurik gehienetan lagunak, familia berekoak edota hurbilekoak izaten dira. Kasu hauetan, Euskal Herrian behatu ahal izan diren hizkuntza ohituren arabera, erabakita egoten da —inkontzienteki bada ere— zein hizkuntzatan izango den elkarrizketa.

Euskara ez dakiteneen kasuan erabaki hori automatikoa da (gaztelaniaz, alegia). Eta dakiteneen artean, pertsona bat ezagutu eta denbora gutxira finkatu ohi da berarekin zein hizkuntza erabili. Talde batean ere antzera gertatzen da: hiztun jakin batzuen artean hizkuntza jakin bat hautatzen da eta aurrerantzean hiztun horien arteko elkarrizketak kasurik gehien-gehienetan hizkuntza horretan izango dira. Jakin badakigu hizkuntza ohiturak aldatu ere egiten direla —ahalegin horretan dihardugu, hain juxtu— baina aldaketa ez da “berez” edo modu erraz batean gertatzen, eta hain zuzen aldakaiztasun honek, hiztun jakinen arteko hizkuntza ohiturak, oro har, egonkor izatea dakar.

Fitxak

Neurketarako erabili ditugun fitxen bidez, erabilera zenbatekoa den jakiteaz gain, ondorengo bi aldagai hauek euskararen erabileran duten eragina neurtzeko aukera ematen digute: generoaren eragina eta haurren presentziarena. Ibilbidean zehar fitxa guztiak erabili dira.

Laginari dagokionez, herriko biztanleria kontuan izanik erabileraren emaitzak adierazgarriak izan daitezen neurtu beharreko hiztun kopuru minimoa zenbatekoa den kalkulatu dugu. Lagin errepresentagarri horrek ezarritako gutxienekoak gainditu ahal izan ditugu egindako neurketetan eta hortaz, **neurketa honek modu adierazgarrian islatzen du Anoetako kaleetan gaur egun euskara zenbat erabiltzen den.**

Ondorengo taulan egun bakoitzean erabilitako fitxak zein izan diren azaltzen da:

Eguna	Ordua	Erabilitako fitxa
Urriak 24, asteazkena	17:00-20:00	Haurren fitxa
Urriak 26, ostirala	10:00-12:00	Generoaren fitxa
Urriak 26, ostirala	18:00-21:00	Generoaren fitxa
Urriak 27, larunbata	11:00-13:00	Talde tamainaren fitxa

“Anoetarren” erabilera baino Anoetako kaleetakoa

Muga metodologikoak tarteko, ezin dugu erabateko ziurtasunez esan neurketa honetan jasotakoa Anoetako biztanleen (*anoetarren*) erabilera denik. Horren orde, zuzenagoa da esatea Anoetako kaleetan jaso dugun erabilera dela hemen aurkezten duguna. Izan ere, ezin dugu ziurtatu kalean neurtzen ditugun hiztun guztiak herrikoak direnik.

Bestalde, Kale Erabileraren Neurketa egitean neurtzen ditugun hiztunak ez dira beti berdinak, eta ezin dugu aurreikusi kalean noiz norekin topo egingo dugun. Ondorioz, **jasotako datuak adierazgarriak izanik ere, aztergai dugun aldagaia —euskararen kale erabilera, alegia— neurri txiki batean aldagarria da.** Horregatik da, besteak beste, bereziki interesgarria maiztasun jakin batekin neurketak egin eta joera nagusiei erreparatzea. Edonola ere, erabilitako metodologiak bermea ematen digu neurketa bakoitzaren emaitzetatik zenbait ondorio orokor ateratzeko.

Adierazgarritasuna

Esan bezala hainbat aldagaik erabileran duen eragina aztertu dugu neurketan: adina, haurren presentzia eta generoa, besteak beste. Horretarako ibilbide berean bi orduko bi neurraldi eta hiru orduko beste bi neurraldi egin ditugu. Neurraldi guztietan hiztunaren adina jaso dugu (hamar ordutan, beraz); hiztuna hurrekin dagoen ala ez neurraldi batean (hiru ordutan); hiztunaren generoa bi neurralditan (bost ordutan); eta talde tamaina neurraldi batean (bi ordutan).

Emaitzak aztertzerakoan laginaren tamaina izango dugu kontuan, laginak gutxieneko kopuru bat bete beharko du aldagai horren eragina aztertu ahal izateko. Izan ere, aldagaia zenbat eta zehatzagoa izan lagina txikiagoa izango da eta datuek adierazgarritasuna galduko dute. Esaterako behatutako hiztunen adina taldeka banatzeko behar adina lagin (neurtutako pertsona kopurua) izango dugu, baina adin talde bakoitzean generoaren araberako azterketa egiteko ez, aldagai bat zenbat eta gehiago deskonposatu, orduan eta lagin txikiagoa baitugu emaitzen irakurketa egiteko.

3 NEURKETAREN EMAITZAK

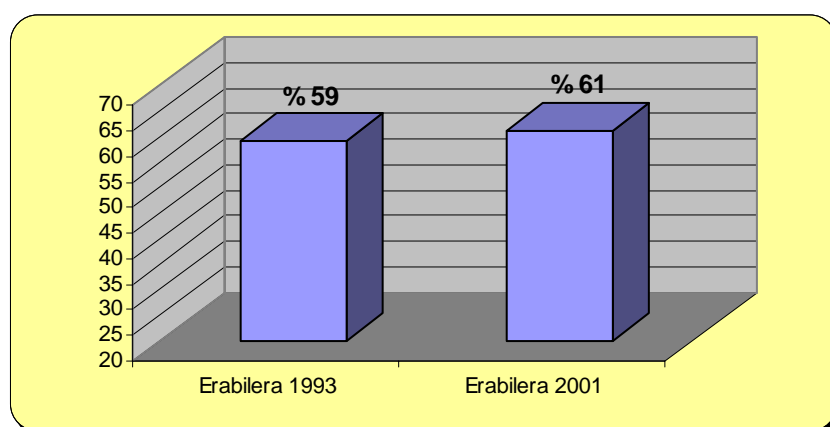
3.1 Emaidza orokorrak

2001eko neurketa honetan jasotakoaren arabera, **Anoetan euskararen Kale Erabilera % 60,9 da**; alegia, kalean neurtu ditugun 100 elkarrizketatitik 61 entzun ditugu euskaraz, eta gainerakoak gaztelaniaz (beste hizkuntzak ez ditugu kontuan hartu azterketa honetan).

Egindako neurketetan guztira 988 hiztuni¹ dagozkien datuak jaso dira, herriko biztanleriaren % 57² litzatekeena. Behatutako hiztun kopuru honek SEI Elkartek neurketaren emaitzen fidagarritasuna bermatzeko ezarritako gutxienezkoa gainditzen du eta hortaz, **neurketa honetan lortutako erabilera datuek oinarri sendoa dute laginaren tamainari dagokionean**.

Euskararen KALEKO ERABILERA (2001)	Euskararen EZAGUTZA (96)
% 60,9	% 71,9
Neurtutako hiztun kopurua	Anoetako hiztun kopurua (96)
988 (herritarren % 57)	1.732

3.2 1993-2001 alderaketa (erreferentzia mailan soilik)

¹ *Hiztuna* diogunean 2 urtetik gorako biztanleriaz ari gara; hots, hitz egiteko gaitasuna 2 urtetik gorakoek dutela kontsideratu dugu.

² Anoetak 1.732 biztanle ditu 1996ko erroldako datuen arabera. Kontuan hartzekoa da, dena den, kale neurketa batean zenbait hiztun behin baino gehiagotan neur daitezkeela.

Sarreran aipatu bezala, 2001ekoa izan da herri mailan egindako erabileraren lehen neurketa. 1989an eta 93an, Euskal Herriko Kale Erabileraren Neurketa egin zenean Anoetan datuak jaso ziren (97an ez). 89an zenbateko lagina jaso zen eta zein ibilbide erabili zen ez dakigunez, datuak ez ditugu kontuan hartu. 93an, berriz, erabilitako ibilbidea 2001ekoaren antzekoa zen, baina lagina txikiegia zen Anoetako biztanlegoarekiko. Hori horrela, adin taldekako datuak alderatzea ez dugu egoki ikusi eta soilik emaitza orokorrak alderatuko ditugu.

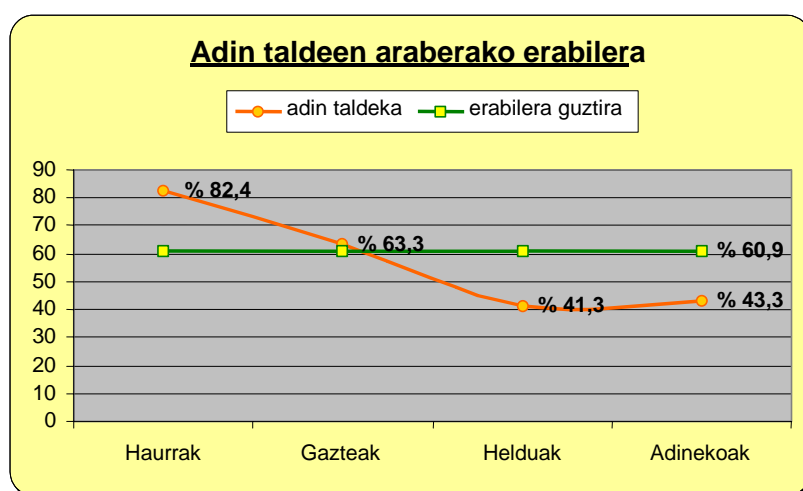
Esan bezala, dena den, erabileraren **alderaketa honek erreferentzia mailako balioa baino ez du**, ez baitugu erabileraren bilakaera hau izan denik baieztatzeko oinarririk datu aldetik. **Erreferentzia honek adierazten digunaren arabera Anoetan euskararen erabilerak 93ko maila beretsua du gaur egun**; zertxobait gora egin du, baina oso apalki: bi puntu inguru zortzi urtean.

3.3 Adin taldekako emaitzak

2001eko neurketako datuak adin taldeka bereiztuta jaso ditugu. Adin taldeak ondorengo modu honetan banatu ditugu:

↕	Haurrak:	2 urtetik 14 urte bitartekoak
↕	Gazteak:	15 urtetik 24 urte bitartekoak
↕	Helduak:	25 urtetik 64 urte bitartekoak
↕	Adinekoak:	65 urtetik gorakoak

Egindako neurketa guztiak batuta, honako hau da adin talde bakoitzean neurtutako euskararen erabilera:

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-90era egokitu dugu argiago geratze aldera.*

Diagraman ageri den moduan, **euskara gehien erabiltzen dutenak 14 urte bitarteko haurrak dira (% 82,4)**. Gutxien erabiltzen dutenak, berriz, **helduak (% 41,3) eta adinekoak (% 43,3)**. Haurren erabilera mailatik helduen erabilera mailara 41 puntuko aldea dago. Adin taldeen hurrenkera hau bera Euskal Herriko udalerrri askotan errepikatzen da.

Esan behar da haurren erabilera maila oso altua dela Anoetan; herriko batez besteko erabilera maila ia 22 puntutan gainditzen du. Haurren erabileratik gazteen erabilera mailara ere ia 20 puntuko aldea dago; izan ere, diagraman ikus dezakegun bezala, gazteen erabilera maila herriko batez besteko erabilera mailaren oso paretsukoa da.

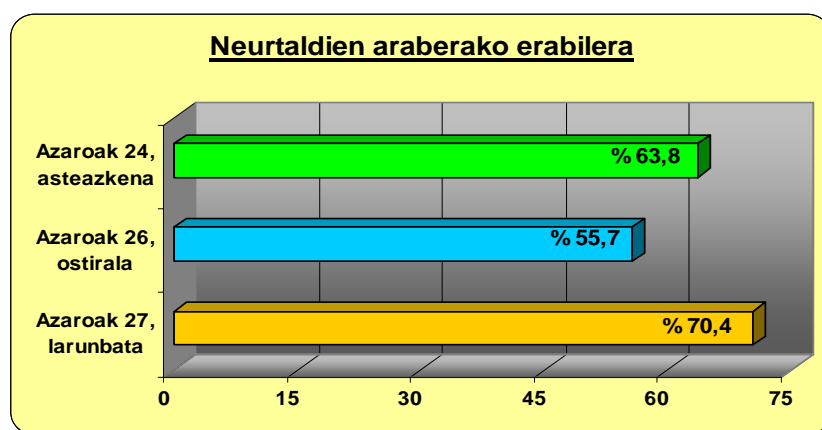
Urte askotako irakaskuntzako ahaleginei esker **adin talde euskaldunenak haurrena eta gazteena dira ezagutzari dagokionez, eta neurketak adierazten digunez, Anoetan baita kaleko erabileran ere**. Euskara gutxien erabiltzen duten adin taldeak, aldiz, helduena eta adinekoena ditugu, erabilera maila antzekoarekin. Adinekoen ezagutza maila (% 80,5) helduenaren ia 20 puntu gaintetik dagoela kontuan hartuta, **bitxia da adinekoen erabilera maila altuagoa ez izatea**.

Esan bezala, beraz, **herriko adin talderik gazteenak dira kalean euskararik gehien egiten dutenak eta gazteen erabilera ere herriko batez bestekoaren gaintetik dago** (2-3 puntu). Herriko euskararen bilakaerari begira eragina izango duen datua dugu hau. Aurretik esan dugun bezala, kontuan hartzekoa da haurren erabilera mailatik gazteenera alde handi samarra dagoela, baina hala ere, gazteen erabilera maila altua dela azpimarratu behar da.

Gaur egun kezka orokorra da gazteen erabilera, eta hainbat herritan gazteen erabilera herriko batzbestekoaren azpitik dago. Anoetan jasotako datuen arabera hau gazteen, eta batez ere haurren artean, euskaraz egiteko ohitura da nagusi, eta joera hauek mantenduz gero, herriko erabilerak gora egin dezake datozen urteetan.

3.4 Neurketa egunen araberako emaitzak

Anoetako kaleetako erabilera aztertzeke lau neurraldi egin dira urrian; astean zehar hiru, eta aste bukaeran bakarra; emaitza hauek datu mailan eskaintzerakoan egunka bereizi ditugu. Bada, **larunbat goiza izan da erabilera mailarik altuena jaso den unea % 70,4rekin**; ia 15 puntutan hobetzen du ostiraleko erabilera.

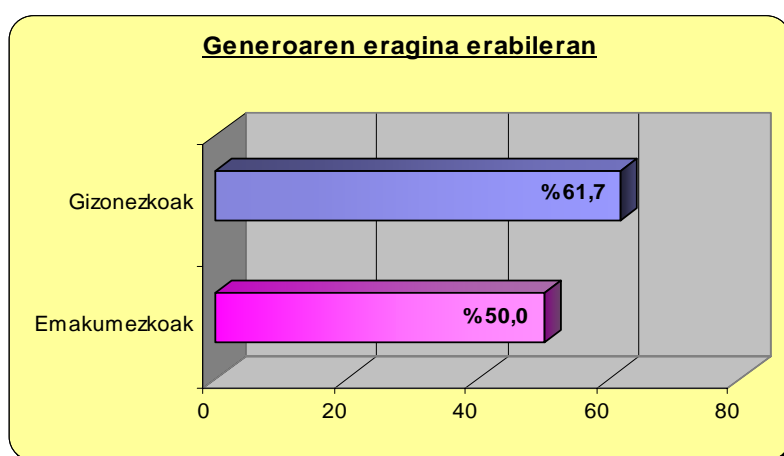

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-75era egokitu dugu argiago geratze aldera.*

Ditugun datuez baliatuz, ezin liteke esan asteburua edo asteguna izan erabileran alde nabarmenik dagoenik, neurraldi batzuetatik besteetara beti ematen baitira aldaketa batzuk. Badirudi, dena den, larunbat goizetan Anoetako kaleetan euskara gehixeago erabiltzen dela.

3.5 Generoaren araberako emaitzak

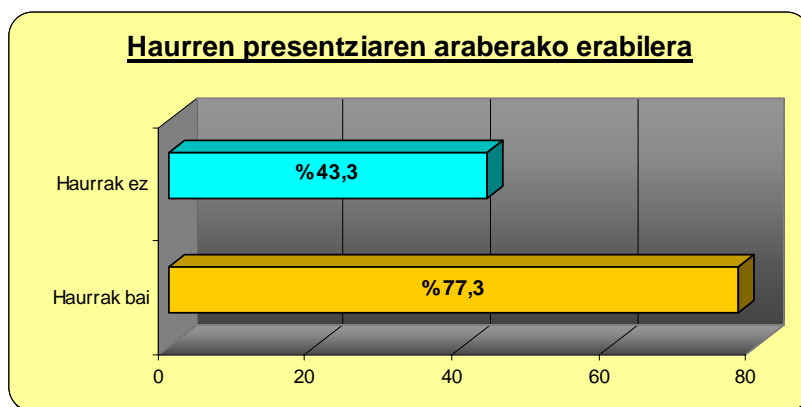
Normalean, hiztunaren generoak, hau da, hiztuna emakumezkoa edo gizonezkoa izateak ez du eragin nabarmenik euskara erabiltzerakoan. Anoetan, ordea, gizonezkoek ia 12 puntutan gehiago erabiltzea esanguratsua da. Beraz, **Anoetan gizonezkoek joera handiagoa dute euskaraz hitz egiteko emakumezkoek baino.**

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-80ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera*

3.6 Haurren presentziaren eragina

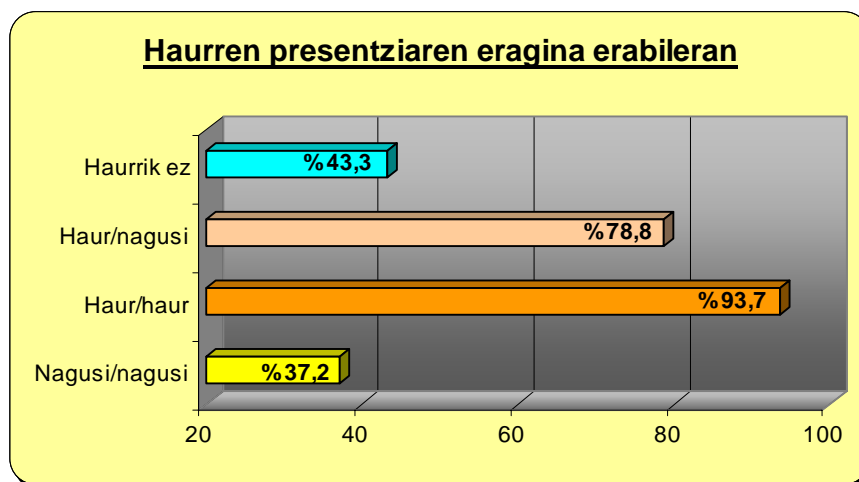
Haurren presentziaren aldagaia ere biziki interesgarria zaigu, **kasu askotan euskararen erabileran eragin nabarmena baitu.** Hainbat neurketatan (beste herrietan, Euskal Herri mailan...) ikus daiteke nola haurrak tartean egotean euskararen erabilera nabarmen igotzen den. Datuek adierazten dute arau orokor hau Anoetan ere betetzen dela. Ikus dezagun ondorengo diagraman, haurrak egon ala ez, zenbatekoa den aldea:

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-80ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera*

Haurrak tartean ez daudenean erabilera % 43,3 den bitartean, **haurrak presente daudenean 34 puntutan igo da erabilera (% 77,3)**; nabarmen beraz. Ondorioz, haurrik ez egotetik egotera dagoen **hazkundera % 78,5³** da. Esan bezala, hortaz, Anoetako kaleetan elkarrizketa batean haurrak tartean egotearen aldagaiak eragin nabarmena du elkarrizketa euskaraz edo erdaraz izateko.

Haurren presentziak zein eragin duen jakiteaz gain, interesgarria zaigu erabilera edo komunikazio hori zehazki zeintzuen artean ematen den jakitea. Hori azaltzen digu ondorengo diagramak:

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 20-100era egokitu dugu argiago geratze aldera*

Honenbestez, **erabilerak nabarmen egiten du gora haurrak mintzakide direnean: alegia, haurrek beraien artean hitz egiten dutenean (% 93,7) edo nagusiekin harremantzen direnean (% 78,8)**. Haurrak presente egonik, aldiz, elkarrizketan parte hartzen ez dutenean neurtu dugun erabilera haurrik ez dagoenean neurtutakoaren antzekoa da (baxuagoa, % 37,2).

Zenbait herritan, haurren presentziak bere horretan nagusien arteko erabilera maila igotzea eragin ohi du, baina Anoetan ez da horrela: **haurren presentzia hutsak ez du nagusien hizkuntza jokaera aldatu.**

Ondorioz, nagusi horiek zuzenean haurrekin hitz egiterakoan igotzen da erabilera maila Anoetan, edota haurrak beraien artean ari direnean; igoera nabarmena da gainera, erabilerak % 111,8an egiten du gora⁴, edo beste modu batera esanda **erabilera bikoiztu egiten da nagusiek zuzenean haurrekin hitz egiten dutenean.**

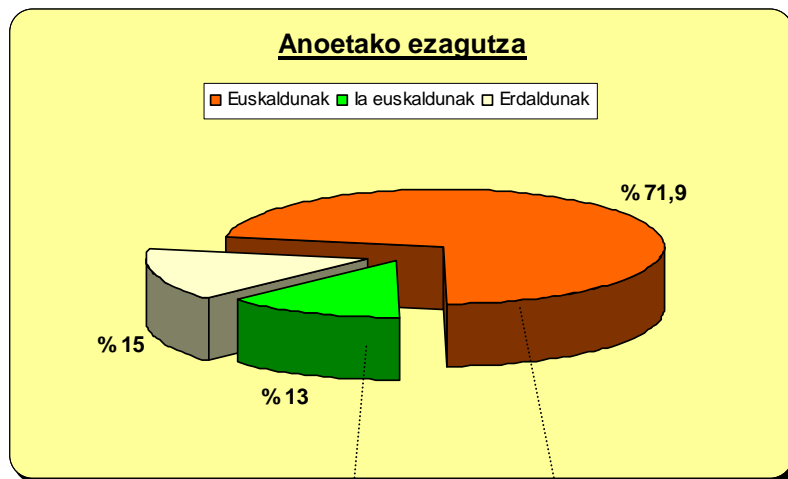
³ Indize hau, haurren presentziaren eragina erakusten duena, kasu honetan honela atera dugu: $(77,3-43,3) / 43,3 * 100$.

⁴ Indize hau modu honetara atera dugu: $(78,8-37,2) / 37,2 * 100$ eginez.

4 HIZKUNTZA GAITASUNA ETA BILAKAERA HERRIAN

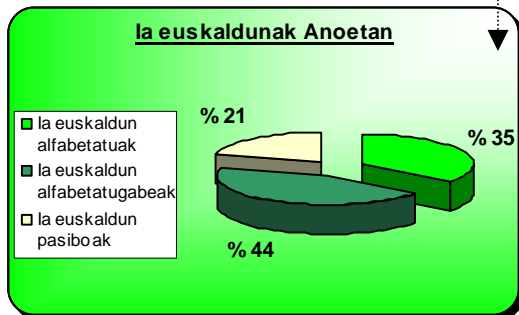
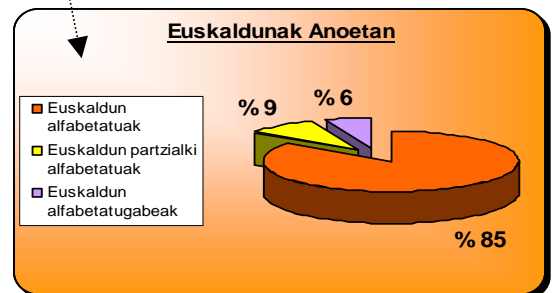
4.1 Anoetako ezagutza (96)

Anoetako hizkuntza ezagutza (1996ko datuetan oinarriturik) hiru kategoria nagusietan banatu dugu: euskaldunak, ia euskaldunak eta erdaldunak. Ondorengo hiru diagrametan herriko ezagutza eta kategoria biren (euskaldun eta ia euskaldunen) barne-eraketa biltzen dira (*ikus hurrengo orrian kategorია bakoitzaren azalpena*):

Anoetako euskaldunak

Anoetako euskaldunetan, gehiengoa, % 85, alfabetatuak dira. Anoetako euskaldunetan, beraz, % 6 besterik ez dira alfabetatugabeak, eta % 9 erdizka alfabetatuak.

Anoetako ia euskaldunak

Ia euskaldunen kategorian, aitzitik, % 44 alfabetatugabeak dira eta % 35 alfabetatuak. Euskaldun pasiboek, berriz, % 21 osatzen dute.

Kategoria hauek erroldako galdesortan euskararen jakite-mailari buruz egiten diren lau galderei (*ulertzen duzu?*, *hitz egiten duzu?*, *irakurtzen duzu?*, eta *idazten duzu?*) erantzuteko aukeran jartzen diren hiru erantzunen konbinaketa bidez lortu dira. Hiztunek *ezer ez*, *nekez*, eta *ondo* erantzuten diete galdera hauei errolda egiten denean, eta erantzun horien konbinaketatik zazpi hiztun kategoria sortzen dira:

Euskaldun alfabetatuak: euskara ondo ulertu, hitz egin, irakurri eta idazten dutenak.

Euskaldun erdi-alfabetatuak: euskara ondo ulertzen eta hitz egiten dutenak, baina nekez irakurtzen eta idazten dutenak.

Euskaldun alfabetatugabeak: euskaraz ondo ulertzen eta hitz egiten dutenak, baina ez irakurtzen eta ez idazten dutenak.

Ia euskaldun alfabetatuak: euskara ongi eta nekez ulertzen duten, nekez hitz egiten duten, eta ondo edo nekez irakurtzen eta idazten dutenak.

Ia euskaldun alfabetatugabeak: euskara ondo edo nekez ulertu, nekez hitz egin, eta ez irakurtzen eta ez idazten dakitenak.

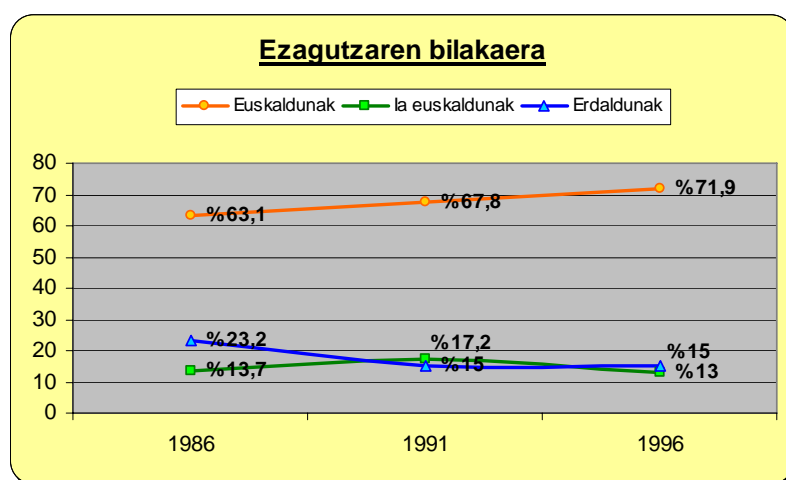
Ia euskaldun pasiboak: euskara ondo edo nekez ulertzen eta batere hitz egiten ez dutenak.

Erdaldunak: euskara hitz egin ez eta ulertzen ere ez dutenak.

Honenbestez, diagrama nagusiari (Anoetako ezagutza) erreparatuz gero, **Anoetan euskaldunak gehiengoa** direla ohar gaitezke (% 71,9); **erdaldunek** (% 15), eta **ia euskaldunek** (% 13) oso antzeko portzentaia osatzen dute.

4.2 Ezagutzaren bilakaera

Hizkuntza ezagutzaren eboluzioa ezagutze aldera, 1986tik 1996ra bitarteko hiru hiztun tipologiaren ezagutza-bilakaera duzue ondorengo diagraman:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-80ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera

Anoetako **euskaldunen bilakaera positiboa izan da eta igoera erritmo berean** gertatu da gainera; **hamar urteetan 8,8 puntutan igo** da euskararen ezagutza.

Erdaldunei dagokienean, bilakaera negatiboa izan da: 8,2 puntutan jaitsi dira erdal hiztunak hamar urteren buruan (jaitsiera lehen bost urteetan gertatu da). **Ia euskaldunen** portzentajeak, azkenik, 0,7 puntu egin du behera.

4.3 Adin taldekako ezagutzaren bilakaera

Anoetan ezagutzaren **bilakaerarik positiboena jasan duten adin taldeak haurrena eta gazteena** izan dira; honela, ezagutzari dagokionez bai hurrek eta bai gazteek 20 puntutan hobetu dute hizkuntza gaitasuna 10 urteren buruan. Haurretan, ezagutzak 1986-1991 urteen artean bizi izan du gorakadarik handiena (17,3 puntu); eta ondoren, bilakaeraren erritmoa mantsotu egin da (kontuan hartu haurren ezagutza maila % 90 izatera iritsi dela). Gazteetan, ostera, alderantzizkoa gertatu da: 1986tik 1991ra 2,4 puntuko gorakada gertatu den bitartean, 1991tik 1996ra 17,5 puntu igo da.

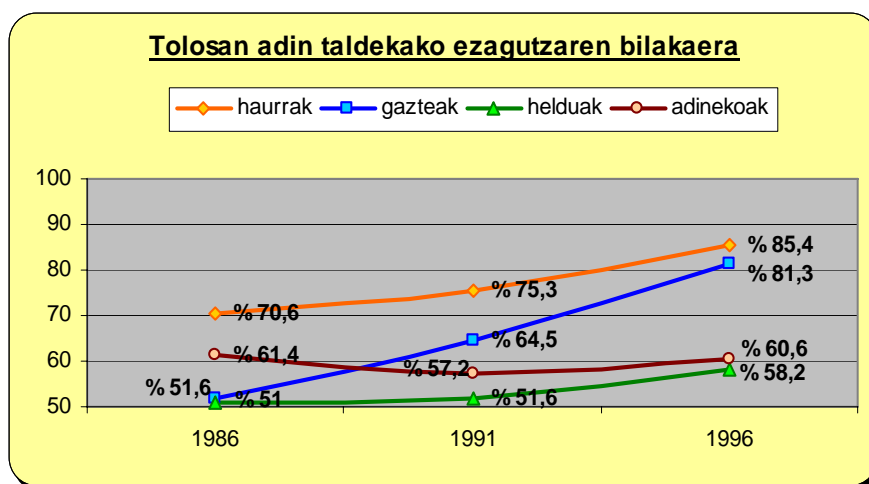
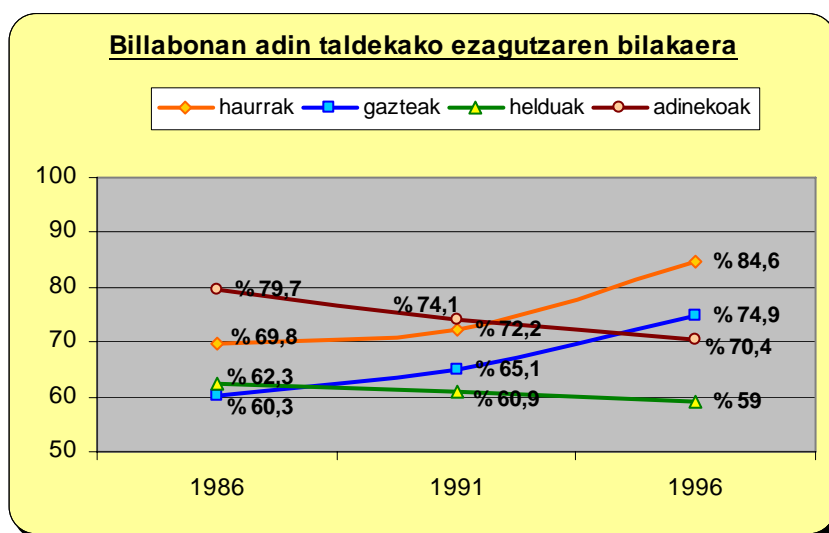
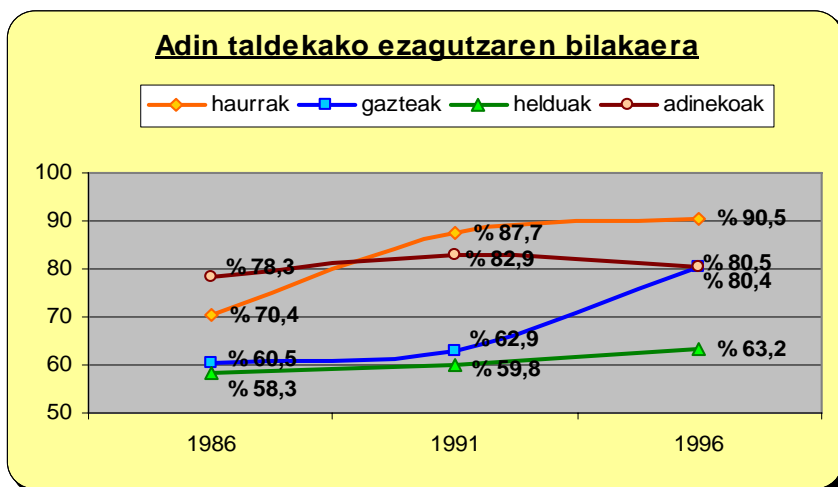
Adinekoetan eta helduetan, euskararen ezagutzak, apalki bada ere, gora egin du. Izan ere, hamar urteren buruan ezagutza 2,2 puntu igo da adinekoetan, eta ia 5 puntu helduetan.

Ondorioz, bada, **ezagutza nolabait gaztetzen** ari dela azpimarra genezake. Hau da, tradizionalki zaharrek bete duten lekua, gazteenek hartu dute orain (86an adin talderik euskaldunena adinekoena zen).

Adin taldeen **ezagutzaren bilakaera beste bi herriekin alderatuko dugu**: eskualde mailan demolinguistikoki antzekoena den herri batekin eta eskualde buruarekin. Billabona eta Tolosa ekarri ditugu ondorengo diagrametara; hurrengo orrialdean dituzue hiru herrietako ezagutzaren bilakaeraren diagrama horiek.

Ezagutzaren bilakaera berdintsua izan da hiru herrietan, baina bakitzean badira berezitasunak: haurrengan eta gazteengan gertatu da ezagutza mailako bilakaerarik nabarmenena; hamar urteetan gorakada garrantzitsua gertatu hiru herrietan, eta honek zerikusi zuzena du urte hauetan irakaskuntzan gertatu den euskalduntzearekin. Hala ere, bilakaeraren erritmoa ez da berbera izan hiruretan: haurrengan bilakaeraren erritmoa mantsotu egin da Anoetan; Billabonan eta Tolosan, ostera, erritmoa azkartuz joan da. Kontuan hartu behar da, ostera, Anoetan haurren ezagutza maila % 90a izatera iritsi dela, beste bi herrietan ez bezala. Gazteengan bilakaeraren erritmoa azkartu egin da hiru herrietan, baina azkartze hori nabarmenagoa izan da Anoetan beste bi herrietan baino.

Helduen ezagutza mailak goranzko joera apala izan du Anoetan eta Tolosan; ez ordea Billabonan. Eta adikoengan, berriz, euskaldunetan beheranzko joera nabaria Billabonan gertatu da; Anoetan zertxobait behera egin du euskaldunen kopuruak urte hauetan, eta Tolosan alderantzizkoa gertatu da.

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 50-100era egokitu dugu argiago geratze aldera

5 EMAITZEN AZTERKETA ETA ESANAHIA

5.1 Espero daitekeen erabilera: kontzeptuaren azalpena

Atal honetan erabilera erreala eta espero daitekeen erabileraren (erabilera isotropiakoaren) arteko alderaketa egingo dugu; bata, erabilera erreala, Kale Neurketan jasotako emaitza da, eta bestea **J.L Alvarez Enparantza –Txillardegiren- eredu matematikoa** aplikatu ondoren lortutakoa. Horretarako euskararen ezagutza mailaren arabera espero daitekeen erabilera kalkulatzeko da, hau da, ezagutza hainbestekoa izanik (gure kasuan % 71,9 da) bikotekako, hirukotekako, eta laukotekako elkarrizketetan euskaraz hitz egitea estatistikoki zenbatean den posible aztertzen da. Horretarako gure hipotesian euskaldunak euskaldunekin elkartzeko direnean BETI euskaraz mintzatuko direla suposatuko dugu; egoera baikorrena beraz, elebidunak euskararekiko erabat leialak baitira, eta elebidun batekin topatzean beti euskaraz arituko dira.

Beraz, hipotesi horri jarraituta ezagutza eta erabileraren arteko erlazioa aztertuko dugu. Sarritan entzun ohi da erabilera ezagutza mailara iristen (edo gerturatzen) ez den bitartean, erabilera baxua dela. Baieztapen hori, ordea, ez da zuzena, ezagutza eta erabilera ezin daitezkeelako bat etorri.

Azter dezagun ezagutza eta erabileraren arteko erlazio hori adibide batekin:

Eman dezagun laukote batean (A, B, D, C) hiru elebidun ditugula: A, B, D. Demagun elebidun horiek euskararekiko erabat leialak direla, alegia, beraien mintzakideak euskaraz baldin badaki beti euskaraz aritzen direla (adibiderako hipotesi didaktiko bat da, dudarik gabe).

Laukote horretan euskararen **ezagutza** % 75 da, lautik hiru baitira euskaraz hitz egiteko gai. Azter dezagun jarraian euskararen **erabilera** .

Horretarako **zoriz** gerta daitezkeen elkarrizketa posibleak kalkulatu ditugu.

Bikoteka, 6 talde ditugu: AB, AD, AC, BD, BC, eta DC. Horietatik C ez dagoenean hitz egingo da euskaraz, hiru kasuetan beraz (AB, AD, eta BD), beste bikoteetan erdaldun elebakarra baitago.

Hirukoteka, 4 talde ditugu: ABD, ABC, ADC, eta BDC. Horietatik elkarrizketa bakarrean hitz egingo da euskaraz (ABD), gainontzeko hiruretan erdaraz mintzatuko dira.

Azkenik **laukotea**, talde bakarra dugu. Eta noski C erdaldun elebakarra bertan egonez gero, erdaraz arituko dira

Ondorioa garbia da: **hamaika taldetatik** —6 bikote, 4 hirukote eta laukote 1— **lau taldetan** arituko dira euskaraz — 3 bikotetan eta hirukoteko batean—. Hau da, taldeen % 36,4an arituko dira euskaraz.

Erabilera isotropikoaren formulak aplikatzen baditugu, ikusten dugu nola euskararen **ezagutza % 75** izanik, eta euskaldunak aukera guztietan (mintzakidea euskalduna den guztietan) euskaraz arituko direla suposatuta —**egoera baikorrena**, beraz— erabilera **% 48,16**koa den.

5.2 Erabilera erreala eta espero daitekeen erabilera

Aurreko adibidearen oinarria matematikara ekarrita, J.L. Alvarez Enparantzak *-Txillardegik-* espero daitekeen erabilera kalkulatzeko eredu sortu du. Ikus dezagun jarraian Anoetan egindako eredu horren aplikazioa.

Anoetako euskararen ezagutza, 1996ko erroldaren arabera, % 71,9 da. Espero daitekeen erabilera (edo erabilera isotropiakoa) ondorengo formularekin kalkulatu dugu:

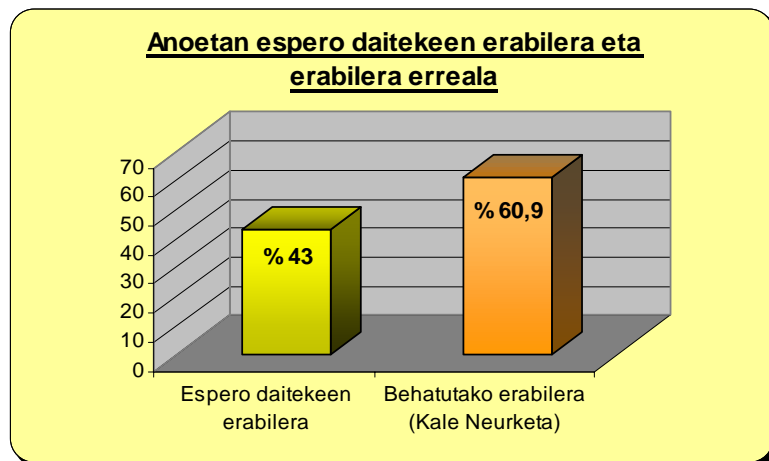
$$P_B = m_B (w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4)$$

P_B =euskararen erabilera maila
 m_B =euskararekiko leialtasuna
 w_2 =bikotearen pisua
 w_3 =hirukotearen pisua
 w_4 =laukotearen pisua
 e_x =elebidunen proportzioa

Euskararen erabilera maila:

$$1(0,5488 \cdot 0,719^2 + 0,2862 \cdot 0,719^3 + 0,1650 \cdot 0,719^4) = 0,43 = \text{\% } 43$$

Hortaz, Anoetako biztanleen arteko zorizko harreman posibleetan, estatistikoki espero daitekeen euskararen erabilera % 43 da. Kale Neurketak jaso duen erabilera erreala, ordea, % 60,9 da. Espero daitekeena baino dezente altuagoa, hain zuzen.

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-70ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera*

Esan bezala espero daitekeen erabilerak zera adierazten du: herriko edonork beste edonorekin hitz eginez gero (ausazko konbinaketak eginaz), zenbat aukera dauden estatistikoki biak euskaldunak izateko. Beste era batera esanda, euskaldunek, aukera duten egoera guztietan (leialtasuna %100) euskaraz egiten dutela suposatuz, erabilera zenbatekoa litzatekeen.

Hau erreferentzia teorikoa da, dena den. Jakin badakigu praktikan:

- a) euskaldunen leialtasuna ez dela % 100ekoa izaten: euskara dakitenen arteko elkarrizketak ez direla kasu guztietan euskaraz izaten.
- b) herriko edonork ez duela praktikan beste edonorekin harremanik izaten (harreman gehiago dugu gure ingurukoekin, adin berekoekin eta herriko zenbaitekin ez dugu praktikan inoiz harremanik).

Hau guztia kontuan izanik, Erabileraren Neurketan jasotako emaitza honela baloratu dezakegu *espero daitekeen erabilerarekin* alderatuta:

Anoetan erabilera erreala isotropiakoaren ginetik ageri da. Eta horretarako, arrazoi nagusiak bi izan daitezke⁵:

1. **Herriko euskaldunak trinkoturik bizi dira**, gehienbat beraien artean harremantzen direlako. Honela, egunerokoan euskaldunek euskaldunekin hitz egiten dute erdaldunekin baino gehiago eta ondorioz euskararen erabilera estatistikoki espero dena baino altuagoa da.

2. Herriko euskaldunen leialtasuna oso altua da, eta ondorioz, euskaldunen arteko elkarrizketak ia beti euskaraz dira. Horrek ere, euskararen erabilera estatistikoki espero dena baino altuagoa izatea ekarriko du.

Egindako neurketarekin bi aldagai hauek zein neurri zehatzetan eragiten duten azaltzerik ez badugu ere, **erabilera errealak erraz gaintitzen du espero daitekeen erabilera (isotropiako) eta hortaz, herriko euskaldunek trinkotasun handia eta leialtasun altua dutela baieztatu genezake.**

Espero daitekeen erabileraren inguruan gehiago sakondu nahi izanez gero, “*Txillardegiren* eredu matematikoa eta erabilera isotropiako” eranskinera jo dezakezue.

⁵ Balorazio hauek egiteko ezinbestekoa da erabileraren bilakaera eta herriaren ezaugarriak sakonkiago aztertzea eta ezagutzea. Honako hau ditugun oinarritzko datuekin egindako irakurketa bat, modu hertsian baino hipotesi bezala gehiago ulertu behar dena.

5.3 Eskualdeko⁶, probintziako eta Euskal Herriko datuekiko alderaketa

ANOETAN	<i>Ezagutza (96)</i>	<i>erabilera (01)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i>
	% 71,9	% 60,9	% 43

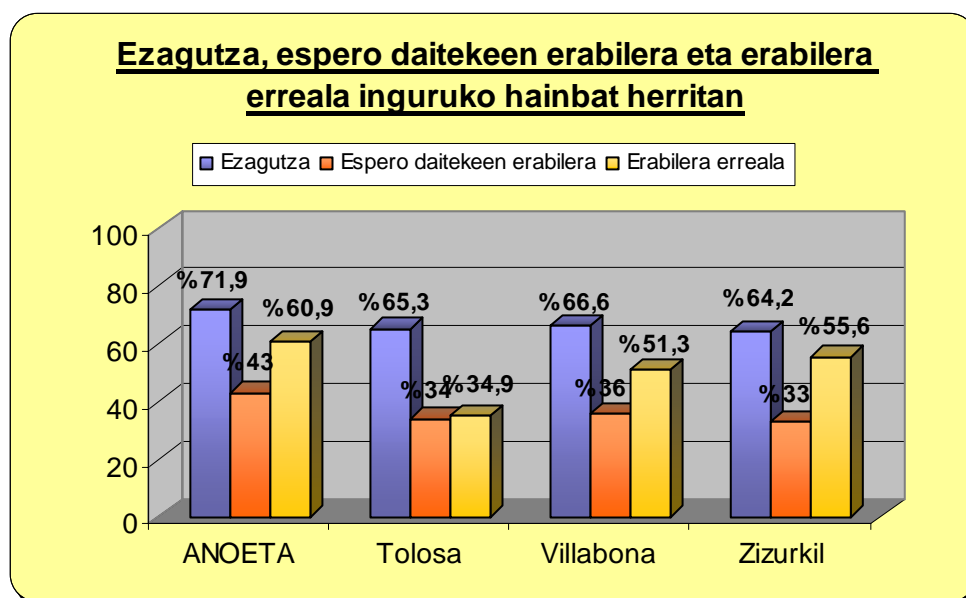
Eskualdeko hainbat herriren datuak:

VILLABONAN	<i>Ezagutza (96)</i>	<i>erabilera (01)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i>
	% 66,6	% 51,3	% 36

TOLOSAN	<i>Ezagutza (96)</i>	<i>erabilera (01)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i>
	% 65,3	% 34,9	% 34

ZIZURKILEN	<i>Ezagutza (96)</i>	<i>erabilera (01)</i>	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i>
	% 64,2	% 55,6	% 33

Ondorengo diagraman Tolosaldeko hainbat herriren⁷ ezagutza eta erabilera jasotzeaz gain, duten ezagutzaren arabera espero daitekeen erabilera (isotropiakoa) biltzen da:

⁶ Eskualdea definitzerakoan, EUSTATEk egiten duen banaketa hartu dugu kontutan; 29 udalerrri biltzen dituen Tolosaldea, hain zuzen.

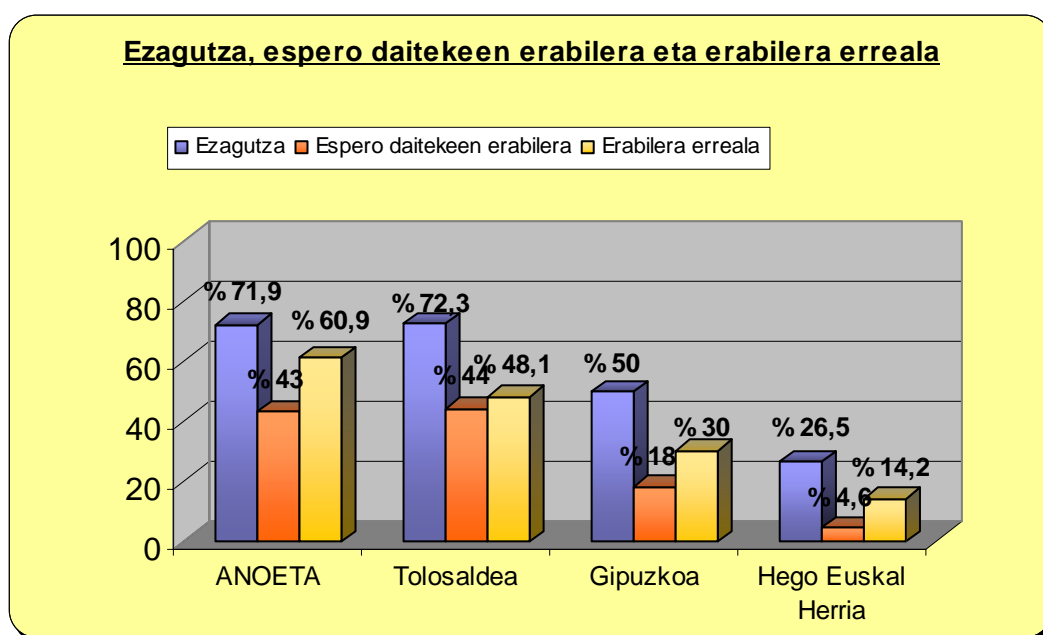
⁷ Eskualdeko herriak hautatzerakoan ez ditugu aintzat hartu 3.000 biztanletik beherako herriak, 1997ko neurketan guk ezarritako laginaren gutxieneoak gainditzen ez dituztenak.

Ezagutzari erreparatuz gero, Anoeta da eskualdeko herrien artean ezagutza maila altuenekoa duena (% 71,9). Eta erabilerari dagokionez ere Anoetan jaso den erabilera mailak inguruko herrietakoa gainditu egiten du (%60,9).

Honenbestez, eta laburbilduz, arestian aipatu bezala, Anoetan jaso den erabilerak espero zitekeen erabilera (% 43) alde handiz gainditzen duela azpimarratu behar da. Joera hau orokorra da eta diagraman eskualde bereko lau herri horietan gauza bera gertatzen dela ikus dezakegu, nahiz eta guztietan neurri berean izan ez.

Eskualdeko, probintziako eta Hego Euskal Herriko datuak:

TOLOSALDEAN	<i>Ezagutza (96)</i> % 72,3	<i>Erabilera (01)</i> % 48,1	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 44
GIPUZKOAN	<i>ezagutza (96)</i> % 49,7	<i>Erabilera (01)</i> % 30,1	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 18
Hego EHn	<i>ezagutza (96)</i> % 26,5	<i>Erabilera (97)</i> % 14,2	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 4,6

Anoetako ezagutza eskualdeko, herrialdeko eta Hego Euskal Herriko ezagutzarekin alderatzen badugu, Anoetako ezagutza (% 71,9) Tolosaldekoaren (% 72,3) oso antzekoa dela ikus dezakegu. Aldiz, Anoetako kaleetan jasotako euskararen erabilera Tolosaldean jasotakoa baino 12,5 puntu altuagoa da.

6 DATOZEN URTEETARAKO BEGIRA PROSPEKZIOA (2001-2011)

Atal honetan, datozen urteetarako herriko euskaldungoaren bilakaeraren prospekzioa duzue. Prospekzioa SEI Elkarreak sorturiko BEGIRA tresna erabiliz prestatu dugu eta euskararen ezagutzak, zein espero daitekeen erabilerak datozen 10 urteetan herrian izango duen bilakaeraren berri ematen digu.

Ezagutzaren bilakaera:

HERRIA	BIZTANLERIA		EUSKALDUNAK		HAZKUNTZAK	
	1991	1996	1991	1996	Bizt.	Eusk.
Anoeta	1759	1732	1192	1246	-0,31	0,89

BEGIRA erabiliz, zera kalkulatu dugu: 1991 eta 1996. urteetako erroldetako biztanleria eta euskaldungoaren datuetatik abiatuta, euskaldunen kopuruak teorikoki zein bilakaera jarraituko duen datozen urteetan (91tik 96rako bilakaera berdina jarraituta). Ondorengo taulan dituzue urtez urteko datuak:

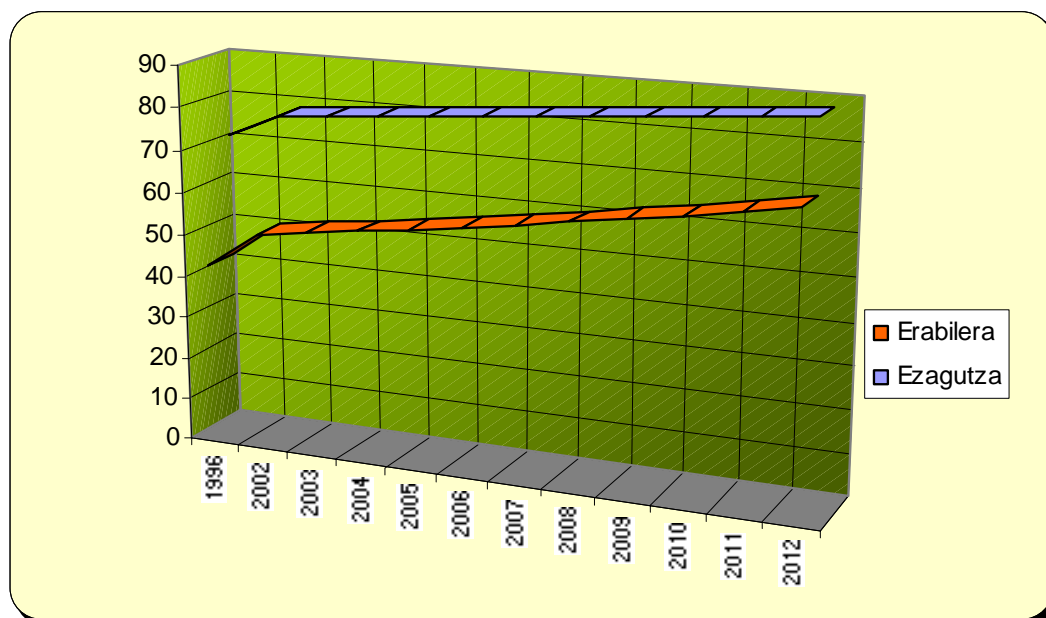
Herria	Euskaldun kopuruaren bilakaera											
	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Euskaldunak	1246	1314	1326	1338	1349	1361	1374	1386	1398	1411	1423	1436
%-a	71,9	77,3	78,2	79,2	80,1	81,1	82	83	84	85	86,1	87,1

Halaber, ezagutzaren bilakaera honetan oinarrituta “espero daitekeen erabilera” edo “erabilera isotropikoa” ere kalkula genezake, *Txillardegiren* eredu matematikoan oinarrituz:

Erabilera isotropikoaren bilakaera:

Herria	Erabilera isotropikoa (estimazioa)											
	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Erabilera (%)	43,5	51,9	54,6	55,1	56,7	58,5	60,2	62,1	64	65,9	68	70

Ondorengo diagraman duzue Anoetan datozen 11 urteetan ezagutzak eta erabilera isotropiakoak izango duten **bilakaeraren prospekzioa**:

**Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-90era egokitu dugu argiago geratzeko aldera*

BEGIRA aplikazioa baliagarria zaigu kasu askotan ditugun datuetatik abiatuta bilakaera zein izango den jakiteko.

Kontuan izan, BEGIRAKo prospekzioa egiteko 1991ko eta 1996ko erroldako datuak erabili ditugula (ez dugu beste aukerarik, 2001eko daturik oraindik ez delako zabaldu). BEGIRAK, ezagutza aldetik urte horietan eman den bilakaera bere horretan mantenduz gero ezagutzak (eta horren arabera erabilera isotropiakoak) zein bilakaera izango duen azaltzen digu. Kontuan izan 91tik 96ra Anoetan euskararen ezagutzak gora egin duela. Eta, hain zuzen, prospekzio honek adierazten diguna da urte horietako bilakaera mantenduta urtez urte zein izango den ezagutza.

BEGIRA aplikatuta Anoetako prospekzioak hau adierazten badigu ere, kontuan hartu behar dugu erabilera isotropiakoaren oso gaintik dagoela erabilera erreala Anoetan. Beraz, pentsa liteke joera hori mantentzen bada erabilera erreala BEGIRAK erakusten digunaren gaintik egongo dela.

7 ERANSKINAK

7.1 Txillardegiren eredu matematikoa eta erabilera isotropiakoa

OINARRI TEORIKOAZ ETA KONTZEPTUAREN ESANAHIARI BURUZKO ZENBAIT AZALPEN (laburpen gisa)

Txostenean “*espero daitekeen erabilera*” bezala izendatu duguna, berez, J.L. Alvarez Enparantza “*Txillardegik*”k garaturiko “*erabilera isotropiakoa*” da, eta egile beraren Eredu Matematikoan oinarrituriko kontzeptua da. Ondorengo lerrootan kontzeptu honen oinarria, esanahia eta erabilgarritasunari buruzko laburpen bat duzue.

Gaiari buruz informazio osatuagoa nahi duenak jo beza BAT Soziolinguistika aldizkariaren 28. zenbakira (51-68 orr, Xabier Isasi eta Arantxa Iriarteren artikulua, bertatik hartu ditugu laburpen honetan letra etzanean ageri diren testu batzuk). Eredu osoa, berriz, *Txillardegik* eta Xabier Isasik argitaraturiko *Soziolinguistika Matematikoa* liburuan duzue (UEU-EKB, Bilbo; 1994).

Laburpen honetan *Txillardegiren* eredutik zenbait puntu aipatuko ditugu soilik, Kale Erabileraren Neurketa egiteko moduarekin eta Erabilera Isotropiakoa kontzeptuarekin lotura zuzena dutenak, beti ere erabilitako metodologiaren eta kontzeptuen ulermena errazteko xedez.

Abiapuntua: ukipen egoera

Hasteko, kontuan izan behar dugu gurea hizkuntza ukipen egoera bat dela (gure kasuan, gizarte berean bi hizkuntza):

Txillardegik garatutako eredu matematikotik alderdi bat besterik ez dugu hartu. Hizkuntzen arteko ukipen egoerari aplikatuko diogu. Egoera horretan, esan dugunez, B hizkuntzako hiztun elebakar multzo esanguratsurik ez dago, hiztun guztiak A hizkuntzaren jabe diren bitartean, haien arteko batzuk B hizkuntza jakin eta erabiltzeko moduan daude.

(gure kasuan B euskara litzateke eta A gaztelania edo frantsesa).

Elebidunen aldetik B hizkuntzaren erabilera gertaera estokastiko gisa definitu dugu. Azken buru, ez dugu ezagutzen alde aurretik zein den elebidunen portaera linguistikoa. Biztanle bakoitzak eta guztien artean momentu jakinetan hizkuntza harremanen bat gerta daitekeela suposatzen badugu, orduan B hizkuntzaren erabilera maila elebidunen proportzioaren funtzio zuzena izaten da.

Hortaz, kontuan izan behar dugu, batetik **ukipen egoeran gaudela** eta gainera, gure kasuan, euskara dakiten guztiek dakitela gaztelania edo frantsesa. Ondorioz, euskara egoera jakin batzuetan erabili ahal izango da, eta egoera horien zenbatekoa B hizkuntzaren hiztunen (alegia, euskaldunen) proportzioaren arabera izango da. Gogoan izan **erabiltzeko aukeraz** ari garela,

aukera potentzialaz, gero beste gauza bat da zer hizkuntza jokaera duten elebidun horiek, baina aukerak zenbat izango diren kalkula dezakegu.

Probabilitatea:

Zein da B hizkuntzako 2 hiztunen arteko elkarrizketa bat gertatzeko probabilitatea?

$$PR_{BB} = e_B \cdot e_B = e_B^2 \quad \text{Non, } e_B \text{ euskal hiztunen proportzioa den (Otik Iera)}$$

Demagun, adibidez, %55a euskalduna den herri batean garel. Bertako bi biztanle (edozein) kalean elkartzan badira, zenbatekoa da biak euskaldunak izateko probabilitatea?

$$PR_2 = 0,55 \cdot 0,55 = 0,302 \text{ edota } \% 30,2$$

Baina, noski, kalean ematen diren elkarrizketak ez dira beti bi pertsonen artekoak izaten: bikoteen, hirukoteen, laukoteen eta hiztun talde handiagoen arteko elkarrizketak ere eman daitezke. Eta zenbatekoa da hirukote bat kalean elkartuta elkarrizketa euskaraz izateko probabilitatea, alegia; zenbatekoa da hiru hiztun horiek euskaldunak izateko probabilitatea? (lehenago adibide bera erabiliz);

$$PR_3 = 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 = 0,166 \quad \text{alegia } \%16,6$$

Eta hirukotea izan beharrean, laukotea bada, probabilitatea oraindik eta gehiago gutxitzen da:

$$PR_4 = 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 = 0,091 \quad ; \quad \%9,1$$

Eta probabilitatea gero eta txikiagoa da taldea handitu ahala. *Txillardegiren* hitzetan: “*talde handietan (n = 4, 5, 6, ...), B hizkuntzaren erabilerak erritmo esponontzial batean egiten du ihes*”. Eta errealitatean zenbateko taldetan ematen dira elkarrizketak? Orain arte Euskal Herri mailan egindako Kale Erabilera Neurketen informazioa erabil dezagun horretarako:

Bikote, hirukote eta laukoteen proportzioa:

EKBk 1993 eta 1997ko neurraldietan solaskide kopurua behatu zuen. Hau da, behatutako elkar hizketak bikoteetan, hirukoteetan, laukoteetan, boskoteetan edo talde handiagoetan gertatzen zirenen arabera, bikote, hirukote, laukote, boskote, ... kopuruak zenbatu eta haien artean zeintzuk egiten zuten euskaraz zehaztu ere.

Bi neurketaldi horietan solaskide kopuruaz, guk w_i pisu estatistikoak deitutakoaz, jasotako datuetatik abiatuz, laukoteetara mugatu dugu hiztun taldeen tamainaren eragina eta w_2 , w_3 eta w_4 pisu estatistikoak balio finkotzat jo. Horrela, batenaz beste bikote, hirukote eta laukoteen pisuak ondorengoak finkatu ditugu:

$$\begin{aligned} w_2 &= 0.5488 \\ w_3 &= 0.2862 \\ w_4 &= 0.1650 \end{aligned}$$

Beraz, kalean behatutakotik ondorioztatu dugu lau hiztunetik gorako taldeen arteko elkarrizketak oso gutxitan gertatzen direla (talde handiagoetan normalki ez da elkarrizketa bakarra egoten, gehiago baizik). Bestalde, orain badakigu bikote, hirukote eta laukoteen pisua zenbatekoa den eta proportzio hori gure kalkuluetan finkotzat hartuko dugu.

Horrela ba, probabilitate mailan, euskarazko elkarrizketak gerta daitezen dagoen aukera (berriz ere e_B herriko euskaldunen proportzioa izanik) hau izango da:

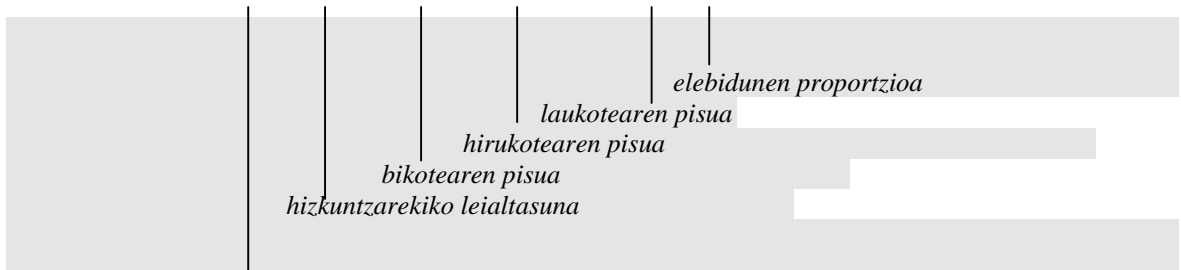
$$PR_B = w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4$$

Baina, noski, gogoan izan hasieran aipatu duguna: **ukipen egoeran gaudela** eta gainera, gure kasuan, euskara dakiten guztiek dakitela gaztelania edo frantsesa. Ondorioz, *Txillardegik* dioskunez: “*B –ren erabilera eman dadin erabat beharrezkoa den baldintza bakarra da elebidunak, horretara beharturik ez egon arren, leialtasunez, beraien artean B erabiltzen jarraitzea (lasai-lasai erabil baitezakete A beraien artean ere)*”.

Orain arteko urratsetan, elebidunen proportzio jakin bat izanik, hiztunen artean euskarazko elkarrizketak eman daitezen zenbat aukera ditugun kalkulatu dugu. Baina, jakina, mila arrazoi ezberdin tarteko, gerta daiteke euskaldunen arteko elkarrizketak erdaraz izatea. Beharrezko ez izanik ere euskaraz egite hori *Txillardegik* hizkuntza leialtasun bezala izendatu du (m_B).

Erabilera maila hiru osagaien funtzio zuzena izango litzateke, elebidunen proportzioa (e_x), mintzakide taldearen tamaina edo solaskide kopurua erabilera askean (w_i) eta hizkuntza gutxiagotuarekiko leialtasuna (m_B). Horrela, erabilera maila kalkulatzeko formula ondorengoa izango litzateke.

$$P_B = m_B (w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4)$$

Hizkuntza gutxiagotuaren erabilera maila isotropiakoa

Formula honetatik abiatuta, erabilera isotropiakoa (edo espero daitekeena) kalkulatzeko $m=1$ dela suposatuko dugu, alegia, euskara dakitenen arteko elkarrizketak ematen direnean beti euskaraz direla eta egoera isotropiakoa dela. Formula, hortaz:

$$P_B = w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4$$

Azken oharrak: ISOTROPIA / ANISOTROPIA eta KONPAKTAZIOA:

Probabilitateak kalkulatzeko garaian, B hizkuntzaren ageriko erabilera zorizko gertaeratzat jo dugu. Nonahi eta noiznahi ager daitekeen jazoera dela esan nahi dugu. Gure eredia eredu estokastikoa dela esaterakoan, B hizkuntzaren erabilerari buruzko aurriritzi guztiak baztertzen ditugula esan gura dugu, zuzenak zein okerrak, ez dugu aurriritzi bakar bat onartzen. Esaten dugu, B hizkuntzaren erabilera, elebidunak tarteko direlarik, gertaera probablea dela, besterik ez. Orokorrean, kontrako frogatu ezean, gizartea linguistikoki **isotropiakoa** da; B hizkuntzaren erabilera, printzipioz, elebidunen proportzioaren funtzio zuzena da.

Orain arteko urratsetan gizarteko egoera isotropiakotzat hartu dugu, hortaz: alegia, suposatu dugu edozein hiztunek beste edozeinekin hitz egiteko probabilitatea duela.

Dena den, J.L. Alvarez Enparantzak eta X. Isasik egindako azterketetan ikusi da herri askotan hori ez dela horrela. Neurketak eginda, kasu batzuetan m-ren balioa 1 baino handiagoa lortzen zen neurketaren emaitza errealak gorago azaldu dugun formularen sartuta, eta hori estadistikoki onartezina da (leialtasuna %100ekoa baino handiagoa izatea suposatuko luke). Txillardegiren hitzetan “Neurketen emaitzak (mota guztietako herrietan behin eta berriz errepikatuak) soilik uler zitezkeen A hizkuntzako elebakarren kopuru handi bat hiztun elebidunekin harremanetan ez zegoela suposatuz. A hizkuntzako elebakarren isolamentu linguistiko honek B hizkuntzaren erabilera hobetzen du”

”Horrek behartu gintuen isotropia linguistikoaren hipotesia alde batera uztera. **Euskal Herrian ez da isotropia hori ematen**”

Horrek esan nahi du nolabait gure herrietan bi sare edo komunitate ezberdin daudela (euskarazkoa eta erdarazkoa) eta bateko zein besteko kideen artean harremanak izateko aukera ez dela estatistikoki askea, ausazkoa, guk hasieran suposatu dugun bezala. Beste modu batean esanda, hiztun bakoitzak bere sareko kideekin maizago ditugula harremanak beste sarekoekin baino.

Errealitate honetaz jabetzeak eraman zituen J.L. Alvarez Enparantza eta X. Isasi eredu matematikoaren garapenean urrats berriak ematera. Besteak beste, “gizarteratze tasa” (g) kontzeptua erabili dute, aipatu bi sareen arteko integrazio maila deskribatzeko.

Gorago esan bezala, neurketen emaitzetako bat izan da ohartzea badagoela A hizkuntzako elebakarren proportzio bat ez duena elebidunekin harremanik izaten. $g=0$ izango da inolako harremanik ez dagoenean (alegia, erdaldunen eta euskaldunen sareak bata besteagandik erabat berezita bizi direnean, harremanik gabe) eta $g=1$ izango da herriko A elebakar guztiak elebidunen sarean erabat integratuta dauden kasuetan (kasu honetan sare bakarrean leudeke guztiak, elebakarrak eta elebidunak).

Pentsatuko duzue, kasu errealik gehienak mutur batean zein bestean baino, bien artean kokatzen dira. Horrela, hemen aipatu ditugunez gain beste formula batzuk ere erabilia, kaleko erabilera neurtuta Txillardegiren eredia iristen da komunitate baten leialtasuna (m) eta gizarteratze tasa (g) zehaztera. Azken honek, nolabait Txepetx-ek definituriko euskaldungoaren konpaktazioa kontzeptuaren antzeko zerbait adierazten digu.

Dena den, Kale Erabileraren neurketa egin dugun honetan leialtasun eta konpaktazio kalkulurik egin ez dugunez, oraingoan kontzeptu hauen aipamena baino ez dugu egin nahi, interesa duen oro hasieran aipatu iturrietara jotzera gonbidatuz.

Ikusi dugu, hortaz, nola kalkula daitekeen **erabilera isotropiakoa** herri batean euskaldunen proportzioa zenbatekoa den jakinda. Gerora ikusi dugu nola praktikan Euskal Herrian ez den egoera isotropiakoa ematen, eta **gizarteratze tasa** ere kontuan hartu behar dugun.

Dena den, erabilera isotropiakoa oso erabilgarria zaigu, herrian neurtu dugun erabilera errealaren emaitzak altuak edo baxuak diren baloratu ahal izateko erreferentzia teoriko bat ematen digulako. Eta, horretarakoxe erabili dugu guk erabilera isotropiakoa txosten honetan.

2002ko urtarrilean

SEI elkarte

Ikerketa eta Neurketa taldea

7.2 Neurketa arauak eta oharrak

Zer neurtu behar da?

Kalean, eta **kalean soilik dabilen jendearen** arteko hizkuntz erabilpena. **Leku itxiak** beraz (tabernak, dendak, kiroldegiak, etxeak, lantegiak, garraioak, edonolako lokalak,...), **neurketa honetatik kanpo geratzen dira**.

Neurketa, ez inkesta:

Kalean goazela jendeari ez zaio galdetu behar normalean zein hizkuntza hitz egiten duen edo une horretan zein hizkuntzaz ari den mintzatzen. Ez **galdetu, entzun** egin behar dugu eta entzuten dugun hizkuntza jaso taulan, jendeari ezer esan gabe. Gure helburua kaleko hizkuntza errealitatea bere horretan jasotzea da, ahalik eta modurik objektiboenean kalean doazenek ez dute jakin behar neurketa egiten ari garenik.

Ibilbidea:

Neurketa egiteko **ibilbide jakin bat** egongo da finkaturik alde zuzenetik (SEIko teknikariek Udalekoekin adostua). Ibilbidea herriko kalerik jendetsuenek osatuko dute, normalean erdigunean (erdigunea zentzu zabalean ulertuta). Ibilbideak inguru ezberdinak zeharkatzea komeni da: erosketakaleak, poteo kaleak, haur jolas-lekuak, pasealeku eta parkeak, etab. Ibilbideak hasi eta bukatu leku berean egin beharko du eta **neurtzaileak behar hainbat aldiz egingo du ibilbidea**, neurraldi bakoitzak irauten dituen bi ordu horietan.

Neurtzaile bakoitza bere ibilbidean paseatzen ibiliko da. Ez dago arazorik noizbehinka eserlekuren batean eserita neurketa egiteko, eta batzuetan gainera, disimulatzeko beharrezkoa ere izango da. Baina eserita denbora gehiegi ematea ere ez da komeni. Izan ere, helburua neurketa ibilbide guztian zehar egitea da (gainera, plaza edo antzerakoetan ez bada, eserita egonda jende gutxiago neurtuko dugu).

Datuak nola jaso:

Datuak idazteko honekin batera doan eredu erabiliko duzue, eta han ageri den moduan idaztea komeni da, hots, neurtutako lagun bakoitzeko makilatxo bat jarritz.

Hiru motatako fitxak daude; **eta neurraldi bakoitzean dagokiona erabili behar da (arduradunak adieraziko dizue zein)**. **Fitxa bakoitzean hiru datu hartzen dira kontuan:** (Lehenengo bi datuak hiru fitxetan errepikatzen dira).

1. Adin taldea: haurrak (14 urte bitartean), gazteak (15-24 urte), helduak (25-64 urte) eta zaharrak (65 urtetik gorakoak). Jendeak zein adin izango duen sumatzea neurtzaileen egitekoa izango da, eta gutxi gorabehera egin beharrezkoa da.

2. Hizkuntza: euskara edo erdara (gaztelania).

3. Fitxaren arabera:

- Talde tamainaren arabera fitxan **taldearen tamaina** hartzen da kontutan, hau da, bikote, hirukote, laukote, boskote ala talde handiagoetan dabilen jendea.

- Generoaren arabera fitxan **generoa** aztertzen da.

- **Haurren presentziaren** araberako fitxan, mintzakideen artean haurrik badagoen aztertzen da.
- Horretaz gain, bada laugarren fitxa bat “**bakarrizketak**” jasotzeko erabiliko duguna.

Adibideak:

Neurketa nola egiten den azaltzeko **bi adibide** jarriko ditugu:

1.- Bi haur (bi neska) badoaz euskaraz hitz egiten

- Talde tamainaren araberako fitxan: bikoteei dagokien tartean eta euskarazko zutabeen haurren atalean bi makilatxo jarri.
- Generoaren araberako fitxan: Emakumezkoiei dagokien tartean eta euskarazko zutabeen haurren atalean bi makilatxo jarri.
- Haurren presentziaren fitxan: “haurren presentzia bai” tartean, “haurren arteko elkarrizketa” kategorian euskarazko zutabeen bi makilatxo jarri.

2.- Senar emazteak 5 urteko alabarekin eta 16 urteko semearekin badoaz eta erdaraz hitz egiten ari dira:

- Talde tamainaren araberako fitxan: **laukoteei** dagokien tartean eta **erdarazko** zutabeen **helduen** atalean bi makilatxo jarri, **haurren** atalean bat eta **gazteen** atalean beste bat.
- Generoaren araberako fitxan: **Emakumezkoiei** dagokien tartean eta **erdarazko** zutabeen **haurren** atalean makilatxo bat jarri eta beste bat **helduenean**. **Gizonezkoen** tartean **gazteen** atalean ere makilatxo bat eta azkena **helduenean**.
- Haurren presentziaren fitxan:

a).- Zuzenean amak alabari hitz egiten badio, **bi** makilatxo jarriko ditugu (**BESTE BIAK KONTUAN HARTU GABE**). “**Haurren presentzia bai**” tartean, “**hur/nagusi/hur** arteko **elkarrizketa**” kategorian eta **erdarazko** zutabeen **helduen** atalean makilatxo bat, **haurren** atalean beste bat.

b).-Zuzenean amak semeari (edo aitari; alegia, haurrari **zuzenean ez**) hitz egiten badio, **lau** makilatxo jarriko ditugu. “**Haurren presentzia bai**” tartean, “**nagusien arteko elkarrizketa** (haurrak ez dira mintzakide)” kategorian eta **erdarazko** zutabeen **helduen** atalean bi makilatxo jarri, **haurren** atalean bat eta **gazteen** atalean beste bat.

Azalpena merezi duen puntua da hau : lau lagun elkarrekin doazenean **normalean bat entzungo** dugu hizketan eta beste hirurak entzule izango dira (arreta gehiago edo gutxiago jarriaz, guri hori ez zaigu axola). Kasu horretan **guk fitxan lau lagun entzun dugula jarriko dugu**, hau da, lau makilatxo, hizketan zihoan bakar horren hizkuntzan.

- Laugarren fitxa, “**bakarrizketak**” neurtzen dituen fitxa, **hiru neurralditan neurtuko da**. Bertan bi aukera ditugu: eskuko telefonoz hitz egiten ari direnak eta bestelakoak (animaliekin, atarietako interfonoz, etab.) Fitxa horretan, jakina, elkarrizketa bakoitzeko marratxo bakarra egingo dugu, mintzakide bakarra entzun (eta ikusiko) baitugu.

Beste ohar batzuk:

- Entzuten den guztia apuntatu behar da. Hau da, ibilbidean zehar norbait birritan entzun arren, birritan jasoko da bere erabilera. Hala eta guztiz ere, ezingo dugu behin eta berriz jende berberaren itzulingeruan ibili, beti datu bera jasoaz (Erreferentzia moduan, 2000 biztanletik beherako herrietan pertsona bera —**neurraldi eta elkarrizketa berean**— ez dugu bi bider baino gehiagotan neurtuko; 2000-5000 biztanleko herrietan lau bider baino gehiagotan ez; 5000tik gorakoetan bost bider baino gehiagotan ez).
- Neurtzaileekin hitz egiten dutenei ez zaie neurtuko.
- **Dudazko kasuak ez jaso**, hau da, entzundako hizkuntza zein den ziur ez dakigunean, jaso gabe utzi.
- Hegoaldean euskaraz edo gaztelaniaz ari ez diren beste hiztun guztiak ez apuntatu. Iparraldean euskaraz eta frantsesez ari direnak soilik izango dira neurtuak. Hala eta guztiz ere, Ermua bezalako herrietan galizieraz ere entzun ohi da. Hiztunak herrikoak bertakoak izatea posible den kasu horietan kontutan hartu behar dira eta erdarazko zutabea apuntatu.
- **Inoiz ez dugu galderarik egingo, ez galdetu ezer** : ez zein adin duen, ez zein hizkuntza erabili ohi duen, ez une horretan zein hizkuntzaz ari den mintzatzen... Ez da ezer galdetu behar, ez baikara inkesta bat egiten ari ; gurea neurketa denez, entzundakoa jaso behar dugu.

Azken oharrak:

Euskara gutxi entzutea gogorra izan arren, **beti egia jarri**. Euskaltzaleon joera psikologikoa izaten da errealitateak adierazten duena baino euskara gehiago aditu nahi izatea. Alferrik gabiltza ordea, geure buruak engainatzen: azterketa hau **euskararen egoera ezagutzeko tresna oso garrantzitsua** da eta errealitatea egiazki nolakoa den jakitea interesatzen zaigu. Honetan, mesedez, zorrotzak izan. Taberna, denda eta bestelako leku itxien barnealdeetan neurtzerik ez dagoen arren, **haien sarrera-irteeretan bai**. Hori oso kontutan hartzekoa izan daiteke euria eginez gero batez ere. Bukatzeko, esan, garrantzitsua dela neurketa egun zehatzak noiz izango diren ez iragartzea, bestela gerta daiteke euskaldunek euskara ohizkoa baino gehiago erabiltzea, eta normala den egoeraz bestelako datuak jasotzea.

7.3 Fitxak

7.4 Emaiza orokorrak